

Az Adria vendége

Szubjektív gondolatok Keszthelyi Rezső* emlékére

A hetvenes években az ELTE bölcsészkarának magyar-esztétika szakára jártam, de még a nevét sem hallottam Keszthelyi Rezsőnek. (Nem mintha tizenhét évig kiadott volna új kötetet az 1969-es első után.) Nem mintha érdekelt volna a magyar irodalom: shotokankarate-dömasternek készültem, és csak a latin-amerikai mágikus realisták és a New York-i zsidók regényeit olvastam. Meg a Villon Francit.

Húsz esztendő múlva azután összehozott vele a sors. 1995 novemberében, alig túl a negyvennapos éhezőművész-performanszon, amikor még sem feküdni, sem állni, sem járni nem nagyon tudtam, egy rozzant, kényelmes fotelban ücsörögve *A Gyűrűk Urát* forgattam. Meglátogatott kedves fiatal jó barátom, Kurdy Fehér János költő, aki végigkísérte a böjtömet, és azt hitte, hogy valami „megvilágosodott lényel” fog találkozni. Elhozta nekem Rainer Maria Rilke *Duinói elégiáit*, és hosszasan vitatkoztunk a „filozófiai” költészetről és az ő egyetlen kötetéről, a *Valóság Museion* (1990) magasan érthetetlen versciklusáról. Szerintem ez a „posztracionális” líra már nem fejezi ki az emberi érzelmeket, csak a száraz és kegyetlen értelem érdekli. *Oké – kérdeztem tőle –, tudsz-e még magadon kívül mondani két magyart, aki értékes vagy, na, értékelhető „gondolatlírát” ír? – A Tandori meg a*

---

* Keszthelyi Rezső (Szolnok, 1933. február 5. – Budapest, 2016. június 8.): költő, prózaíró, a kortárs líra „egyik legjelentősebb, titkos mestere”. 1962-ben az ELTE-n magyar-történelem szakos középiskolai tanári oklevelet szerzett. A Corvina Könyvkiadó (1962–74), majd a Magvető Könyvkiadó (1974–93) szerkesztője. Többek között Apollinaire, Jacques Audiberti, Sartre fordítója. Művei: *Vonalak kertje* (versek, Magvető, 1969), *Katalekták* (versek, Magvető, 1986), *Aszimptot* (versek, Szépirodalmi, 1990), *Magánbeszéd* (vers és próza, Fekete Sas, 1994), *Római nulla* (versek, Fekete Sas, 1999), *Önidőző* (próza, Fekete Sas, 2000), *Hasonmások* (versek, Orpheusz, 2005), *Öntalálkozó* (regény, Fekete Sas, 2010), *Emlék Kert* (új és válogatott versek, Kalligram, 2015).

Keszthelyi – válaszolta. A Tandorit ismertem: a detektív, lóverseny, kártyás, verebes és koalás prózáit untam különösen. *És a Talált tárgy megtisztítása?* – provokált János. Az penge, gondoltam. Az újvidéki *Híd* folyóirat közölte 1970-ben, amikor az átkosban még nem lehetett ilyen „avantgárdokat” publikálni. *Tudsz nekem hozni egy Keszthelyit?* – *Haha* – nevetett –, *az olyan ritka, hogy még neked sem adom kölcsön.* Azután, váratlanul, pár hét múlva találkoztam Rezsővel személyesen is. Ladik Katalin meghívott magához, a Petőfi Sándor utcába, egy „éhezés utáni” vege vacsorára. Gyümölcstál volt, finom akácmézzel. És ott ült ez a mogorva férfi, szót sem szólt, és rosszallással nézte, ahogy falom a banánt. Akkor tudtam meg, hogy Kati férje, szellemi társa, és már nem volt kérdés, hogy csak nagy művész lehet. De még mindig nem olvastam tőle semmit. Rávettem magam az antikváriumokra, az eladók elnézően somolyogtak az előjegyzésemen. *Talán nézzen be fél év múlva* – tanácsolták kajánul. A *Magánbeszéd* (1994) jött be először, majd a *Katalekták* (1986) és az *Aszimptot* (1990) gyűriött példányai.

2005-től elkezdődtek a hvari nyaralások. Elváltam, a szeretett kölyköt elosztottuk, kétnaponta máshol aludt, játszott, tanult: hol az anyjánál, hol nálam. Mikor hatéves lett, varázsoltam pénzt, és elutaztam vele a horvát tengerpartra. Katinak egy hangulatos kis háza van a mediterrán város hegyoldalában, szemben a kikötővel. Mi mindig a padlást béreltük, nyolc euró naponta, csak meg kell szoknod a görnyedten járást. Megérkeztünk két tömött hátizsákkal, be a szűk udvarba, és én egy fáradt mozdulattal azonnal levertem a zsenge citromfa egyetlen termését. A mester szemben ült, a sómarta lila-zöld fürdőnadrágjában, szívta a mahorkát. Csak ránézett a citromra, és bement a szobájába. Rögtön tudtuk, hogy ezen a vakáción nem lesz barátságos csevegés, Rezső bátyám. Meg a szék. Áll egy kőasztal az udvar mélyében, összecukható kerti faszékekkel, mögötte szorosan a rezsó, ahol mindenki süt-főz. Leültem ide, a legkényelmetlenebb helyre, udvarias vendég vagyok. Kijött Rezső azzal a szilánkos, komor szemével, és zavartan láttam, hogy elfoglaltam a trónusát. *Bocsánat* – nyögtem ki, és már suvasztottam is át a másik asztalhoz. Azóta is itt ülök. Ritkán, boldogan, hogy még van tengerparti nyár. Most, a halála után sem kockáztatnám meg a helycserét. Ő nekem mindig ott fog füstölni, ameddig sziget a Hvar, ameddig végleg le nem pereg a székről a fehér olajfesték, amíg le nem foszlik a kőről a fa, ameddig világ a másvilág.

A következő évben úgy surrantunk be, mint az aranycsapat a döntős német vereség után. Kikászálódтам délben egy kávéra, cigizni. Rezső mindig korán kelt, kilométereket úszott, gondolkozott és sokat cigarettázott. Leültem a kerek műanyag asztalhoz, némán. Elmúlt fél óra, dühödten sütött ránk a nap. *Látom* – mondta sokára –, *te sem szoktál beszélni ká-*

vészás közben. Mert különben mindig dumálsz. Másnap meg a marinán átszörzött éjszaka után ijedten riadtam fel, hogy Ábel már nincs a matracán, nem kapott reggelit, megint bukott az apaság. Leevickélek a meredek lépcsőn, és azt látom, hogy Rezső meg a kroncsi ott verik a blattot. Vidáman kártyáznak, Ábel szürcsöli a kakaóját. Azon a júliuson valami megváltozott közöttünk. *Pedig nem nagyon szereti a gyerekeket* – súgta Kati, és elmosolyodott. De én még mindig nem mertem vele beszélgetni a költészetről.

A harmadik évben megkért, hogy mivel neki Pestre kell utaznia, naponta locsoljam a citromfát. Bonyolult utasításokat adott hozzá: milyen vegyszeres vízzel a lombját, milyen lágy vízzel a tövét, különösen ügyeljek az alatta levő bazsalikomra, kakukkfűre és rozmaringra. Mindent megígértem, de menten tudtam, hogy kalandos lesz a kertészkedés. A citromfa három méter magasra nőtt, csak úgy lehetett fentről permetezni, ha felmáztam a szomszéd ház teraszára. Kifigyeltem, mikor fekszenek le, azután gebeszkedés a rácsokon, és titkos locsolás a fülledt éjszakában.

2007-ben Ürmös Attila szabadkai barátom megírta novelláskötetét, *A semmittevés filozófiáját*, amiben a pesti Vörösmarty mozi büféjében eltöltött estéink szertelen beszélgetéseit is felidézte. Maga tervezte kiadni, és megkérte Rezsőt, legyen a könyv szerkesztője. *Gyere velem* – mondta –, *egyedül félek felmenni hozzá.* A nappaliban fogadott bennünket, ahol nagy képernyős laptévé, profi számítógép és egyetlen polc állt, úgy háromszáz kötettel. Meglepődtem, milyen kevés. *De kiszelektálta a könyvtárát, mester!* – vágtam oda naivan. *Ezeket mind nekem dedikálták* – válaszolta félfogórl. Kezdetét vette több hónapos kálváriánk, amikor hetente kétszer, este héttől éjjel kettőig Rezső kíméletlen kritikáját hallgattuk. Én csak iszogattam, mukkanni sem akartam. *Ugorj le, Laci* – utasított egyik „késő őszi éji órán” –, *vegyél nekem cigarettát.* Futottam, mint a nyúl a medve szavára, csak az volt a reménytelen kérdés, hol lehet ilyenkor dohányt kapni... Az arabnál. Végül kijött a könyv, senkinek sem ajánlom szarkasztikus utószavát. Ürmi, aki akkoriban még nagy „pábliser” akart lenni, kitálalta, hogy huszonnégy évesen írt és sokak által gyengének tartott „zanzáim és glifáim” legyenek a második bombasztikus kiadvány. Próbáltam lebeszélni, de meggyőzött: fizet Rezsőnek 40 000 forintot, és ő majd „kialakítja”. Két hétig bírtam. Rezső egyszerűen áthúzta a legkedvesebb verseimet. *Na, itt mintha lenne egy használható metafora, rím, gondolat* – mormogta. – *Talán nem kellene erőltetni az írást.* Hálás voltam neki. Közöltem az Ürmivel, állom az eddigi pénzt, de szálljon le rólam, mert hamarosan egy üdvözlő képeslapot sem tudok megfogalmazni.

Mikor a párom, Falcsik Mari költőné 2010-ben először jött velünk Hvarra, már előre rezeltem a találkozástól. *Vigyázz, az öreg nagyon veszélyes* – tanácsoltam neki a vonaton –, *nem érdemes vitatkozni vele.* Mari,

aki irodalomból *summa cum laude* diplomázott a bölcsészkaron, diákok generációit készítette fel a magyar szakra, több száz könyvet szerkesztett, és briliáns a memóriája, cinkosan elhúzta a száját. *Ne izgulj, én is ott leszek* – válaszolta magabiztosan –, *sok mindent tudok a te Rezső mesteredről*. Mit? Hogy Keszthelyi Rezső a Kádár-korszak félve tisztelt autoritása volt, a Magvető szerkesztője. Nagyon kevés íróat támogatót, csak a legjobbakat, a többi elhajtotta a halál faszába. Igazi „bog i batina” volt, ahogy a szerbek mondják: teremtő és büntetés, istenverése a tehetségtelenek, középszerűek, epigonok seregén. Tandori, Petri, Györe, Kukorelly és sok fiatal kezdő is neki köszönheti, hogy megjelenhetett. Titokban összejátszott a drága Mátis Líviával, a Szépirodalmi szerkesztőjével, és hol az egyik, hol a másik kiadó karolta fel a „túrteket” és „tiltottakat”. Asztaltársasága a Grinzingi sörözőben legendás volt, a Nagy Elit, a közelükbe sem juthattál. Utálták is rengetegen, rendszeren. A rendszerváltás után minden pozícióját elveszítette, pedig nem politizált, csak keményen, talán túl keményen ítélt. Európai nivójú vers- és prózaköteteit agyonhallgatták. *Méltatlan dolog* – mondta Mari –, *hogy soha egyetlen díjat, kitüntetést sem kapott...* Kicsit megnyugodtam.

Lazultunk este Kati vendégház halpaprikása után, szigeti bort kortyolgattunk. Azután lecsapott a hangtalan villám. Rezső hirtelen végtelen monológba kezdett, alig lehetett érteni, mit mond, valamennyien feszülten figyeltünk. *Sok jelentéktelen költő van mostanában, különösen a nők között* – közölte maga elé meredve. – *Hozsannázzák őket, pedig nem ismerik sem a magyar irodalmat, sem az írás készségeit*. Kati bosszúsán állt meg a lépcsőn. *Rezsőkém...* – kérte torokhangon. – *Mit bölcsészkar, hány lányka végez ott felszűnés „épphoggy” líraismerettel, ami soha nem ott kezdődik, hogy az érett költő megírja a szöveggyűjteménybe rakható nagy verseit* – folytatta vitriolosan a mester. – *Én az összes rímfaragót költőiskolába íratnám, mint a Csokonaiék idejében, hogy mindjárt kiderüljön, kit kell eltiltani a versírástól*. Tudta, hogy Csokonai poétai osztályba járt? Mari nyelt egyet, de nem robbant fel. Bólintott komolyan, igen, tudta, és hogy’ megmutatkozott már akkor a Vitéznek az a szomorú iróniája! – és mosolyogva idézte fejből: – *Hogyha saját erején tör nagy tisztségre a virtus, S jutni magasba a pénz támasza nélkül akar, Ezt kikacagja a pénz: „Nélkülem ez mit is óhajt?”* Rezső elhallgatott, majd rendületlenül új témába kezdett, és ezután gyakorlatilag kizárt bennünket a beszélgetésből. Csak Marihoz intézte a szavait, figyelt a válaszaira, egyenrangúan társalogtak számomra ismeretlen vagy feledésbe merült írókról és elméletekről. Mikor elment aludni, megkönnyebbülten felsóhajtottam: *Ma nem is volt emberevő...* A két világremek költőnő, Kati és Mari meg csak egymásra nézett, és leszedte az asztalt.

A Pokonji dolban (Fotó: Lantos Ábel, 2016)

Az utóbbi három évben nem jutottunk el Hvarra. Sűrű volt az élet, híg a pénz, még az olcsó padlásszobára sem futotta. Ábel közben tizennyolc éves lett, lassan kiröpül, és Mari azt mondta, kölcsönt fog kérni, hogy mi, apa és fia még egyszer közösen elmehessünk nyaralni, ő itthon marad. Sehogyan sem tetszett nekem ez a gondolat, de aztán váratlanul jött a szörnyű hír: Rezső meghalt. *Hvaron szeretném eltemetni, a tengerbe* – írta Kati e-mailben –, *kérlek, hogy Zsolt fiam és te segítsetek. Hamvait a kedvenc öblében fogjuk vízbe bocsátani...* Szíven ütött a bizalma. Este haladtunk át négyen, gyászba öltözve a hegyen, botladozva az ősi gyalogúton: lélekvesztő ösvény vezet alá a Pokonji dol öblébe. A kavicsos strand néptelen volt, csak néhány vidám amerikai fiatalember kacszózott lapos kövekkel a vízben. A város felé kanyargó, olajfákkal és szúrós agavé kaktuszokkal szegélyezett bitumenes autótút mellett durván sziklás és meredek a part. Hegyes, éles szirteken másztunk le, bealkonyodott. Egy gumimatraccra helyeztük az elegáns, egzotikus virágokkal díszített japán papírdobozt, a halotti urnát. Betoltuk messzire, a szépiakék habok hűvösen csapkodták testünk. Néhány halk búcsúszó hangzott el. *Ott vagy most, Rezső* – szólta Kati –, *ahová mindig is vágytál.* Király Zsolt elvibrálta háromszor a Krisna-tudatú hívők maha mantráját. Egy percet hallgattunk, az üres matraccot lassan elsodorta tőlünk a hullámmás. Kati kezébe fogta a lapos, két oldalán ék alakú urnát, és gyöngéden az Adria felszínére tette. Az urna egy pillanatig csendesen feküdt, majd élére fordult, mint a süllyedő óceánjárók. Közben lefelé merült, elsuttogtam Jézus imáját, Ábel fiam összetette a tenye-

rét. Siklott Rezső mester a mélybe, követtük keserű, élő tekintetünkkel. Húsz méterig még láttuk halovány sziluettjét, a nap utolsó sugarai megvilágították, majd elnyelte a végső homály. Kiúsztunk, felöltöztünk, és visszafelé menve valami különös megkönnyebbülés és derű szakadt ránk. *Itt mindig megtaláljuk* – mondta Kati, és én arra gondoltam: *soha, soha már*.

Hvar, 2016. augusztus 4.

Falcsik Mari
KÉPESLAP HVARRA

I. M. Keszthelyi Rezső

ablakszárnyak az égbe nyitva
vízmélyi csönd ül virágainkra
nyár délutáni eltétlenedés

mindent hagyok szalad a konyha
nem mintha most sok mosatlan volna
lám mind jobban ízlik a nem-evés

fehérség libben túllvitorla
zizzen az ÉS a huzat lapozza
verssorhullám tengeri temetés

Pest, 2016. augusztus 4.

Elhangzott a veszprémi EX Symposion folyóirat A nagy tengeri halandók című, Keszthelyi Rezső művészetének szentelt tematikus (2016/93) számának bemutatóján és emlékestjén. Petőfi Irodalmi Múzeum, Budapest, 2016. szeptember 8.